

Fimmtudaginn 30. janúar 1997.

Nr. 230/1996.

Margrét Helgadóttir

(Sigurður Georgsson hrl.)

gegn

Samúel V. Jónssyni

(Valgarður Sigurðsson hrl.)

Víxill. Ábyrgð. Skaðabætur.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Garðar Gíslason, Gunnlaugur Claessen og Markús Sigurbjörnsson.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 11. júní 1996. Hún krefst sýknu af kröfum stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Með vísan til forsendna hins áfrýjaða dóms verður hann staðfestur.

Áfrýjandi verður dæmd til að greiða stefnda málskostnað fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð:

Hinn áfrýjaði dómur skal vera óraskaður.

Áfrýjandi, Margrét Helgadóttir, greiði stefnda, Samúel V. Jónssyni, 100.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjaness 22. maí 1996.

Mál þetta, sem dómtekið var 8. maí sl., hefur Samúel V. Jónsson, kt. 260244-3969, Blómvangi 16, Hafnarfirði, höfðað hér fyrir dómi með stefnu, birtri 17. 1. 1996, á hendur Margréti Helgadóttur, kt. 190953-3789, Dalsbyggð 13, Garðabæ.

I.

Dómkröfur.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að stefnda verði dæmd til að greiða 1.659.182 kr. með dráttarvöxtum frá 24. 11. 1995 til greiðsludags auk málskostnaðar [...].

Dómkröfur stefndu eru þær, að hún verði sýknuð af öllum kröfum stefnanda og sér dæmdur málskostnaður samkvæmt málskostnaðarreikningi auk virðisaukaskatts.

II.

Málavextir.

Stefnandi kveður málavexti vera þá, að stefnandi hafi gengið í ábyrgð fyrir Ásheima hf., kt. 710890-1299, fyrir afléttingu veðskulda á eignarhluta á 2. h. t. h., merktum 0204, í húsinu nr. 1 við Trönuhraun í Hafnarfirði gagnvart stefndu, sem hafði fest kaup á eignarhlutanum með kaupsamningi, dags. 22. 12. 1993. Ábyrgðin var fólgin í áritun stefnanda á tryggingarvísil sem ábekingur. Vísillinn var samþykktur af Magnúsi Kristinssyni, Holtsbúð 24, Garðabæ, til greiðslu í Sparisjóði Hafnarfjarðar, Reykjavíkurvegi 66, Hafnarfirði, 4. apríl 1995 og út gefinn 15. nóvember 1994 af Eddu Erlendsdóttur, Holtsbúð 24, Garðabæ. Vísillinn var áritaður: „Tryggingarvísill vegna afléttingar lána af Trönuhrauni 1, Hafn. 0204.“ Þegar til þessarar ábyrgðar hafi verið stofnað, hafi seljandi eignarinnar átt í samningaviðræðum við kaupanda, stefndu í máli þessu, um efndir kaupsamningsins, en þá höfðu framkvæmdir við eignina dregist nokkuð af hendi seljanda, og kaupandi neitaði frekari greiðslu kaupverðs. Ógreiddar eftirstöðvar kaupverðs námu þá 3.950.000 krónum. Veðskuldir þær, sem um var að ræða, hvíldu á 1.–5. veðrétti eignarinnar, þegar kaup voru gerð, og voru eftirtalдар:

- Á 1. veðrétti 2.500.000 kr. við Magnús Kristinsson, veðbréf, útg. 15. 9. 1993.
- Á 2. veðrétti 2.000.000 kr. við Magnús Kristinsson, veðbréf, útg. 15. 9. 1993.
- Á 3. veðrétti 2.000.000 kr. við Magnús Kristinsson, veðbréf, útg. 15. 9. 1993.
- Á 4. veðrétti 350.000 kr. við Iðnlánasjóð, veðbréf, útg. 21. 5. 1982.
- Á 5. veðrétti 130.000 kr. við Iðnlánasjóð, veðbréf, útg. 30. 9. 1986.

Samkvæmt nefndum kaupsamningi skyldi kaupandi greiða kaupverðið, 5.600.000 kr., með 400.000 kr. við undirritun samningsins, 2.600.000 kr. við útgáfu fokheldisvottorðs, 1.300.000 kr., þegar húsnæðið er tilbúið til innréttingar skv. ÍST-51, sem áætlað var 1. 7. 1994, og 1.300.000 kr. við lokaskil, sem áætluð voru 1. 9. 1994. Hinn 12. 9. 1994 gáfu samningsaðilar út yfirlýsingu, þar sem seljandi fasteignarinnar framseldi eignarhaldsfélaginu Stoð hf., Ármúla 13 a, Reykjavík, tvær síðustu greiðslur kaupsamningsins, hvora að fjárhæð 1.300.000 kr., sem eiganda veðskuldabréfa á 1.–3. veðrétti með samþykki kaupanda, stefndu í máli þessu. Framsalið var skilyrt að því leyti, að framsalshafa var gert skylt að leysa hinn selda eignarhluta úr veðböndum strax, að því er varðaði veðskuld á 2. og 3. veðrétti, og veðskuld á 1. veðrétti, þegar síðari greiðsla yrði innt af hendi.

Eftir þessa yfirlýsingu gerðu samningsaðilar með sér verksamning, dags.

12. 10. 1994, um frágang eignarinnar frá hendi seljanda með ákveðnum hætti. Kaupandi átti eftir að greiða seljanda auk ofangreindra greiðslna 1.350.000 kr. af kaupverði, sem skyldi greiða við undirritun þessa verksamnings. Sama dag gaf seljandi út afsal til kaupanda. Í 4. gr. nefnds verksamnings er gert ráð fyrir, að seljandi láti kaupanda í té tryggingu, sem kaupandi samþykki, fyrir efndum skv. samningnum, að fjárhæð 1.350.000 kr. Þess er ekki getið, í hvaða formi þessi trygging skuli vera, og engri tryggingu var framvísað við undirritun samningsins hjá fasteignasölunni Hraunhamri í Hafnarfirði, sem annaðist söluna, og þar var verksamningurinn einnig undirritaður og vottaður af forsvarsmanni fasteignasölnunnar. Hins vegar liggur það fyrir, að seljandi hefur látið kaupanda í té tryggingu fyrir afléttingu skulda af eigninni, þ. e. þann víxil, sem að framan er lýst og stefnandi þessa máls ábekti. Veðskuldum á 2.–5. veðrétti var síðan aflýst 27. 9. 1994 og á 1. veðrétti 18. 9. 1995. Fjárnám var síðar gert hjá stefnanda til tryggingar víxilkrföfunni með aðfararbeiðni, dags. 19. 6. 1995, og fjárnám gert í fasteign stefnanda til tryggingar víxilkrföfunni 2. ágúst sama ár. Stefnandi máls þessa taldi innheimtu víxilsins ólögmeta með vísan til tilgangs hans, sbr. áritun á víxlinum. Stefnandi taldi víxilréttinn hins vegar ótvíræðan og hélt innheimtunni til streitu. Stefnandi greiddi loks víxilkrföfuna 24. nóvember 1995 með fyrirvara um málsókn til endurheimtu greiddrar fjárhæðar auk málskostnaðar, þar sem hann taldi sér ekki skylt að greiða víxilinn.

Stefnandi kveður málavexti stefnanda vera að meginstofni rétta, en mótmælir þeim fullyrðingum, að umræddur víxil hafi verið afhentur stefndu sem „trygging fyrir afléttingu skulda af eigninni“. Eins mótmælir stefnandi því, að verksamningurinn hafi verið gerður í framhaldi yfirlýsingar, sbr. dskj. 6. Hið rétta sé, að verksamningurinn var gerður í samhengi við og beint í kjölfar útgáfu afsals fyrir eigninni.

Aðilar málsins svo og vitnin Guðjón Halldórsson, eiginmaður stefndu, Magnús Emilsson fasteignasali og Magnús Kristinsson húsasmíðameistari gáfu skýrslur við aðalmeðferð málsins.

Stefnandi Samúel kvað Magnús Kristinsson hafa beðið sig að ábekja tryggingarvíxil, til þess að lánum yrði létt af húsnæði því, sem Magnús hafði selt stefndu, þar sem hún væri hrædd við að greiða honum síðustu greiðslu samkvæmt kaupsamningi án slíkrar tryggingar fyrir afléttingu lána. Stefnandi kvaðst hafa tengst framkvæmdum í umræddu húsnæði og tapað fé vegna þeirra. Hann hafi talið slæmt, ef framkvæmdir Ásheima hf. stöðvuðust á þessum tímapunkti af þessum sökum, og því hafi hann samþykkt að ábekja umræddan tryggingarvíxil, þar sem best væri fyrir alla aðila, að framkvæmdir gætu haldið áfram. Hann kvað Guðjón, eiginmann stefndu, hafa

rætt við sig fyrir undirritunina og spurt, hvort hann ætlaði að skrifa upp á víxil fyrir Magnús Kristinsson. Hann hafi sagt svo vera og að það væri í lagi, þar sem um tryggingu fyrir afléttingu lána væri að ræða. Kvað hann aldrei hafa verið rætt um annað en tryggingarvíxillinn væri vegna afléttingar lána. Ekki mundi hann, hvenær hann undirritaði víxilinn, og vissi ekki, hvenær víxillinn var afhentur stefndu. Hann kvað sér hafa verið ókunnugt um yfirlýsinguna um afléttingu lána og verksamning stefndu og Ásheima hf.

Stefnda, Margrét, lýsti því, hvernig framkvæmdir við Ásheima hefðu dregist á langinn. Hún kvað vandamál vegna afléttingar lána hafa verið leyst með yfirlýsingu sinni, Magnúsar Kristinssonar og Stoðar hf. 12. september 1994. Ekkert hafi verið rætt um tryggingarvíxil fyrir þann tíma. Hún kvaðst ekki hafa séð tryggingarvíxilinn fyrr en 12. október 1994, er verksamningur var undirritaður og hún greiddi lokagreiðslu skv. kaupsamningi, 1.350.000 kr. Hún kvaðst hafa séð áritunina á víxlinum. Þá hefði ennþá hvílt á fasteigninni fjárhæð, sem var umfram það, er kaupsamningur kvað á um, og hafi því mátt líta á tryggingarvíxilinn einnig í því ljósi, auk þess sem hann hafi átt að tryggja verklok.

Guðjón Halldórsson, eiginmaður stefndu, sagði ljóst, að vanefndir Ásheima hf. hefðu verið miklar um mánaðamót ágúst/september 1994. Framkvæmdir hefðu verið langt á eftir áætlun og ekki búið að aflétta skuldum í samræmi við kaupsamning. Rætt hafi verið við Magnús Kristinsson, sem sagt hafi, að málið leystist, ef sér yrði greitt. Magnúsi hafi þá verið sagt, að greiðsla kæmi ekki til greina, fyrr en aflétting lána hefði farið fram. Í september hafi Magnús lagt til, að tvær greiðslur skv. kaupsamningi, samtals 2.600.000 kr., rynnu til Stoðar hf. í stað Ásheima hf. og að Stoð hf. ábyrgðist afléttingu lána á eigninni. Um þetta hafi verið undirrituð yfirlýsing af stefndu, Magnúsi Kristinssyni og Stoð hf. Sér hafi borist veðbókarvottorð 27. september 1994, sem sýndi, að búið var að létta af eigninni veðum á 2. og 3. veðrétti. Á fyrsta veðrétti hafi þá hvílt um 500.000 krónum meira en í kaupsamningi var gert ráð fyrir. Á þessum tíma hafi verið eftir að greiða Ásheimum hf. 1.350.000 kr. af kaupsamningsgreiðslum. Krafist hafi verið tryggingar vegna þeirrar greiðslu til Ásheima hf. Magnús Kristinsson hafi þá boðið fram tryggingarvíxil, en stefnda krafist ábyrgðarmanns á víxilinn. Nokkru síðar hafi Magnús Kristinsson tilkynnt, að stefnandi hefði samþykkt að vera á slíkum víxli. Guðjón kvaðst hafa náð tali af stefnanda rétt eftir mánaðamót sept./okt. og stefnandi þá staðfest, að hann yrði á víxlinum. Hinn 12. október hafi síðan verið undirritaður verksamningur um verklok, afsal gefið út og Ásheimum hf. greiddar 1.350.000 kr. Þá hafi veðbókarvottorð verið óbreytt frá 27. september s. á. Hann kvaðst þá hafa óskað eft-

ir afhendingu tryggingarvísilsins, en Magnús Kristinsson þá farið fram á, að víxillinn yrði í vörslu fasteignasölunnar, þar til útséð yrði um það, hvort Ásheimar hf. stæðu við sína samninga. Því hafi verið hafnað, og hafi sér þá verið afhentur víxillinn. Hann kvað ekkert hafa verið rætt um áletrunina á víxilinn. Hann kvað lögfróða menn síðar hafa sagt sér, að áletrunin hefði enga þýðingu. Þá kvað hann Ásheima hf. hafa vanefnt verklokasamninginn, og í janúar 1995 hafi félagið verið komið í gjaldþrot. Í kjölfar þess hafi verið ákveðið að innheimta tryggingarvísilinn hjá stefnanda.

Magnús Emilsson fasteignasali mundi ekki, hvort tryggingarvísillinn var afhentur stefndu á fasteignasölunni, þegar verksamningur var undirritaður og afsal gefið út. Hann taldi sig hafa vélritað umræddan víxil að beiðni Magnúsar Kristinssonar. Hann mundi ekki, hvort hann hafði verksamninginn undir höndum, er hann útbjó víxilinn. Hann kvað stefnanda hvorki hafa komið á fasteignasöluna né rætt við sig. Hann sagði veðbókavottorð, sem lá frammi við afsal, hafa sýnt, að búið var að aflétta lánum á eigninni. Hann taldi vafa í huga sér, hvað víxillinn hefði átt að tryggja. Annars vegar hefði verið þessi „klásúla“ á víxlinum, en hins vegar umræddur verklokasamningur.

Magnús Kristinsson, fyrirsvarsmaður Ásheima hf., kvaðst hafa fengið stefnanda til að ábyrgjast afléttingu veða af umræddri eign. Hann kvað meira hafa hvílt á fyrsta veðrétti á þessum tíma en gert var ráð fyrir í kaupsamningi, um 3.200.000 kr. í stað 2.500.000 króna. Hann kvaðst hafa afhent Guðjóni Halldórssyni tryggingarvísilinn um 7–10 dögum fyrir útgáfu afsals. Víxillinn hefði verið til tryggingar afléttingu lána. Hann kvað enga tryggingu hafa verið afhenta vegna verklokasamnings, enda hefði þá verið talið, að þau myndu ganga fram, þar sem hann hefði verið með skuldabréf til kaups í Sparisjóði Hafnarfjarðar, sem myndu tryggja, að hann gæti lokið verkinu. Síðar hafi kaup þessara bréfa ekki náð fram að ganga. Á þessum tíma hafi stefnda átt eftir að greiða 1.350.000 kr. og áhvílandi lán verið um 600.000 krónum hærri en kaupsamningur kvæði á um. Hefði tryggingarvísilinn verið ætlað að tryggja þann mun.

III.

Málsástæður og lagarök stefnanda.

Stefnandi reisir kröfur sínar á því, að stefnda hafi bakað sér tjón með saknæmri og ólögmætri notkun á víxli þeim, sem að framan er lýst. Stefnandi hafi ritað á víxilinn sem ábekingur til tryggingar því, að tilteknum skuldum skv. kaupsamningi stefndu við Ásheima hf. yrði aflétt. Víxillinn hafi sjálfur borið með sér, hvaða hlutverki hann átti að gegna, sbr. áritun:

„Tryggingarvígill vegna afléttingar lána af Trönuhrauni 1, Hafn. 0204.“
 Þrátt fyrir það að stefnda hafi tryggt sér með samningum við seljanda eignarinnar og veðhafa, að öllum veðskuldum yrði aflétt gegn greiðslu kaupverðs, og eftir að búið var að aflétta öllum veðskuldum, þá innheimti stefnda víxillinn hjá stefnanda. Stefnda hafi réttlætt innheimtuna með því, að víxillinn hafi verið til tryggingar efndum seljanda eignarinnar á lokafrágangi hennar. Sú notkun hafi verið óheimil og saknæm af hálfu stefndu.

Hinn 12. 9. 1994 gerðu aðilar kaupsamnings samning um, að seljandi framseldi veðhafa tvær síðustu samningsgreiðslurnar, að fjárhæð 2.600.000 kr. Veðhafi hafi síðan skuldbundið sig til að aflétta skuldunum, þegar greiðslurnar hefðu borist honum skv. framsalinu. Veðskuldum, öðrum en á 1. veðrétti, var síðan aflétt 29. september 1994. Í þessari yfirlýsingu hafi enginn áskilnaður verið af hálfu stefndu um, að seljandi efndi skyldur sínar við að ljúka framkvæmdum við eignina. Um það gerðu þau hins vegar verk-samning, dags. 12. október 1994, og átti seljandi samkvæmt honum að leggja fram tryggingu fyrir verklokum. Þá tryggingu lagði hann aldrei fram, en þess í stað hélt stefnda eftir tryggingarvíglinum. Við undirritun þessa verk-samnings fékk stefnda út gefið veðbanda- og kvaðarlaust afsal til sín frá seljanda.

Stefnandi kveður það ljóst vera, að samningar frá 12. september og 12. október 1994 hafi tryggt stefndu, að öllum skuldum yrði létt af eigninni. Hún hafi hins vegar enga tryggingu haft fyrir efndum seljanda á því, að hann lyki framkvæmdum. Notkun víxilsins vegna þessa hafi verið óheimil án samþykkis stefnanda. Stefnandi hafi ekki verið aðili að þeim samning-um, sem stefnda gerði við seljanda eignarinnar um sína hagsmuni, og hafi aldrei heimilað þessa breyttu nýtingu á víxlinum.

Stefnandi vísar í almennu skaðabótaregluna til stuðnings bótakröfu sinni sem og 2. mgr. 119. gr. laga nr. 91/1991, málskostnaðarkröfu við 1. mgr. 129. gr., sbr. 130. gr. laga nr. 91/1991, og kröfu um virðisaukaskatt við lög nr. 50/1988.

Málsástæður og lagarök stefndu.

Stefnda mótmælir því, að hún hafi bakað stefnanda tjón með saknæmum og ólögætum hætti með innheimtu víxilkröfunnar.

Þá mótmælir stefnda því sem röngu, að víxillinn hafi verið tekinn sem trygging fyrir afléttingu lána af Trönuhrauni 1, Hafn. 0204. Við útgáfu afsalsins, dags. 12. 10. 1994, hafi verið gerður verk-samningur um verklok. Samkvæmt 4. gr. þessa samnings skyldu Ásheimar hf. afhenda tryggingu, að fjárhæð 1.350.000 kr., fyrir því, að félagið stæði við skuldbindingar sínar um

lokafrágang eignarinnar. Sú trygging hafi verið afhent í formi umþrætts víxils. Nýting víxilsins hafi því ekki verið saknæm af hálfu stefndu og stofni henni því ekki skaðabótaskyldu.

Stefnda kveðst hafa tryggt sér afléttingu lána, þegar hún tók við víxlinum. Hún taldi hins vegar, að sú áritun skipti ekki máli um þá tryggingu, sem í honum fólst, og tók við honum sem tryggingu á efndum seljanda Trönuhrauns 1, Hafn. 0204. Eiginmaður stefndu hafi og gert stefnanda grein fyrir því, að nota ætti víxillinn sem tryggingu fyrir lokafrágangi eignarinnar, og hafi hann talið það vera í lagi.

Innheimta víxilsins á hendur ábekingi feli ekki í sér misnotkun, þó að ábyrgðarmenn samþykki ekki innheimtuna eða telji sig vera hlunnfarna af þeim, sem þeir ábyrgðust skjalið fyrir. Um sök sé því ekki að ræða hjá stefndu. Vízilrétturinn hafi og aldrei verið dreginn í efa.

Stefnda vísar til stuðnings sýknukröfu sinni til almennu sakarreglunnar auk þeirra samninga og skjala, sem liggja til grundvallar máli þessu. Vegna málskostnaðarkröfu er vísað til 129. gr., sbr. 130. gr. laga nr. 91/1991, og laga nr. 50/1988.

IV.

Niðurstaða.

Það er óumdeilt í máli þessu, að stefnandi áritaði margnefndan tryggingarvixil sem ábyrgðarmaður. Ágreiningur er hins vegar um tilgang víxilsins.

Á víxileyðublaðinu stendur eftirfarandi: „Tryggingarvixill vegna afléttingar lána af Trönuhrauni 1, Hafn. 0204.“ Þessi áritun takmarkaði ekki ábyrgð stefnanda sem víxilskuldara að víxilrétti, og gat hann því ekki komið að vörnum að þessu leyti að víxilrétti.

Stefnandi hefur þvertekið fyrir það, að í ábyrgðarloforði hans fælist annað og meira en ábyrgð á afléttingu lána af Trönuhrauni 1, og hafi ábyrgð sín því takmarkast við afléttingu lána.

Þegar litið er til aðdraganda málsins og þess, hvernig tilurð tryggingarvixilsins bar að, þykir stefndu hafa borið í ljósi áletrunarinnar á víxlinum að ganga úr skugga um, að ábyrgð stefnanda, sem var ekki aðili að viðskiptum hennar og Ásheima hf., væri víðtækari en víxillinn benti til. Gegn neitun stefnanda þykir ósannað, að stefnda hafi fengið vilyrði hans fyrir slíkri ábyrgð eða mátt ætla, að slíkri ábyrgð væri til að dreifa. Þykir stefnda því ekki hafa verið í góðri trú að þessu leyti, er hún tók við víxlinum sem tryggingu og innheimti hann síðan hjá stefnanda. Þykir hvorki framburður Magnúsar Emilssonar fasteignasala né Magnúsar Kristinssonar, fyrirsvarsmanns Ásheima hf., renna stoðum undir það, að stefnandi hafi tekið á sig ábyrgð á verklokum Ásheima hf.

Þykir stefnda því ekki hafa átt efnislegan rétt til að nota tryggingarvígílinn gagnvart stefnanda vegna vanefnda Ásheima á verklokum.

Hvað stefndu og Ásheimum hf. kann að hafa farið í milli, haggar ekki þessari niðurstöðu.

Með því að innheimta tryggingarvígílinn hjá stefnanda á grundvelli vígílréttar, þar sem stefnandi kom ekki að efnisvörnum, hefur stefnda því bakað sér bótaábyrgð gagnvart stefnanda, enda mátti hún ekki ætla, að stefnandi hefði tekið ábyrgð á verklokum Ásheima hf. Þykir stefnandi því eiga rétt á greiðslu þess tjóns sem hann varð fyrir, er hann greiddi tryggingarvígílinn. Verður því stefnda dæmd til að greiða stefnanda innlausnarfjárhæð tryggingarvígílsins, sem er sama fjárhæð og stefnukrafa í málinu, svo og dráttarvexti, eins og í dómsorði greinir.

Eftir þessum úrslitum og með vísan til 129. gr., sbr. 130. gr. laga nr. 91/1991, verður stefndu gert að greiða stefnanda málskostnað, sem þykir hæfilega ákveðinn 180.000 kr., og er þá virðisaukaskattur innifalinn.

Finnbogi Alexandersson kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefnda, Margrét Helgadóttir, greiði stefnanda, Samúel V. Jónssyni, 1.659.182 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 24. 11. 1995 til greiðsludags og 180.000 kr. í málskostnað.
